

Гладкий В.В. Колапс трудових прав працівників у призмі ідеї меркантицентризму в постіндустріальному суспільстві // Захист демократичних цінностей і дотримання прав людини в Україні: збірник матеріалів Всеукраїнського правничого диспуту, в рамках Всеукраїнського тижня права з нагоди проголошення Генеральною Асамблеєю ООН Загальної декларації прав людини (м. Кривий Ріг, 13 грудня 2017 р.) / МВС України; МОН України; Інститут політико-правових та релігійних досліджень; Донецький юридичний інститут; НУБіП. Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2017. С. 71–76. DOI: 10.5281/zenodo.1163549.

Гладкий В'ячеслав В'ячеславович
магістр права
Вища менеджерська школа у Легниці

**КОЛАПС ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ У ПРИЗМІ ІДЕЇ
МЕРКАНТИЦЕНТРИЗМУ В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

В актуальній спеціальній літературі по роботі з персоналом вченими звертається особлива увага на те, що саме люди (або ж людський капітал) здатні

надати компаніям конкурентні переваги. Однак, важливо звернути увагу на те, що ці переваги обумовлені не просто наявністю у тієї чи іншої компанії штату працівників, а ступенем їх добробуту: працівники з більш високим рівнем добробуту виявляються більш продуктивнішими, ніж ті, хто характеризуються нижчим рівнем добробуту [1; 2]. Власне, ці міркування, на думку Т.Х.П. Ковальські та В. Лоретто, стали основою пріоритетності ідеї забезпечення добробуту працівників у стратегічному плані нового тисячоліття в галузі прав людини. При цьому, у забезпеченні добробуту працівників, як відзначають вчені, зацікавлений, перш за все, бізнес, що можна пояснити наступним: закономірним організаційним наслідком недостатнього добробуту працівників є потенційний несприятливий вплив на продуктивність (працівників та, відповідно, компанії), збільшення якого безпосередньо пов'язане з процвітаням держави [3, р. 2230, 2231].

Важливо звернути увагу на те, що зазначені, пов'язані між собою, обставини часто вкрай непослідовно осмислюються як державою, так і бізнесом (при цьому, ця обставина вже є характерною не лише для західного суспільства, а й для ринково орієнтованих держав пострадянського простору). Заперечуючи в практичній дійсності пріоритети довгострокового процвітаня за рахунок підвищення добробуту працівника, означені суб'єкти все частіше віддають перевагу власному миттєвому добробуту:

(1) держави, бажаючи щонайшвидшого процвітаня, надають бізнесу широкі преференції у сфері праці, дозволяючи користуватися трудовим ресурсом критично «неоліберально», з тим, щоб в найбільшій мірі сприяти досягненню швидкого та максимального прибутку від підприємницької діяльності. Здійснювана реформа трудового законодавства у Франції 2015–2017 гг., серед іншого, є достатнім доказом означеної тенденції: трудове законодавство все більшою мірою переосмислюється скрізь призму вимог ринку, результатом чого можна вважати те, що законодавство про працю вже не інтерпретується в якості досягнення «класової боротьби» або ж «боротьби робітничого руху» – трудове право в наш час у повній

мірі трансформується в «право ринку праці», що не ставить на «чільне місце» соціальну функцію цієї галузі права;

(2) бізнес, що прагне швидкого економічного добробуту, тяжіє до моделі взаємовідносин із працівниками, сформованих у період фабричного та заводського законодавства, вимагаючи від робочої сили максимального трудового результату, за умови мінімальних витрат на забезпечення трудових прав і законних інтересів працівників.

Парадокс вказаної тенденції полягає в тому, що, захищаючи у трудових правовідносинах саме інтереси бізнесу, бажаючи сформувати у державі привабливий інвестиційний клімат, забезпечити таким чином процвітання держави, законодавець не тільки відмовляється від наріжної ідеї «людина – найвища цінність», а й піддає бізнес множинним економічним ризикам у частині зниження ефективності трудового ресурсу, а саме суспільство – до довгострокового економічного застою у перспективі та до закономірного підвищення криміналізації суспільства [4] (створюється клас «злидених працівників»). Викладені обставини є цілком взаємопов'язаними, закономірними, оскільки, як справедливо зазначає Г.В. Лейбенко, «надання економічному зростанню пріоритету над розширенням системи соціального захисту призводить до збідніння людей, погіршення стану суспільства і зрештою – до економічної стагнації. Заходи соціального захисту виявилися дієвими механізмами сприяння сталому економічному зростанню завдяки підтримці працюючого населення, розширенню його можливостей, підвищенню внутрішнього попиту та продуктивності праці. Вони, по суті, стали головним елементом підвищення продуктивності економіки» [5, с. 126]. З цією позицією також погоджується і проф. Г. Стендінг, звертаючи увагу на те, що добробут держав будувався у епоху мобілізації (за допомогою колективних дій) робітничого класу, що вимагає від влади проведення відповідних соціальних реформ [6]. Про достовірність викладеної позиції також свідчить аналіз економік держав рабовласницького ладу [7; 8], а також сучасних держав, в яких законодавці

орієнтуються на інтереси бізнесу, нехтуючи правами людини, інтересами суспільства.

Таким чином, «інвестиції» бізнесу в працівників і вимоги держави щодо обов'язковості цих «інвестицій», є витратами, що «розтягують» процес досягнення бізнесом і державою власного добробуту, однак, є тим, що забезпечує подальше поступове процвітання сторін трудових правовідносин і держави. При цьому вказане буде недосяжним у тому випадку, якщо трудове право будуватиметься не в соціальному напрямку, а в економічному (хоча, що випливає з викладеного, – соціальне спрямування трудового права тісно пов'язане з економічним). Всупереч цій логіці, трудове право в постіндустріальному суспільстві все більше деформується під тиском ідеї отримання швидких і максимальних вигод від трудових правовідносин при менших витратах на їх легітимне забезпечення. Викладене, вважаємо, може бути пояснене через призму пануючої у сучасному суспільстві ідеї меркантизму (*mercantism*), сутність якої полягає у пріоритетності таких стратегічних орієнтирів в управлінні суспільством і суспільними процесами, як ефективність і окупність, всупереч соціальним пріоритетам, якщо вони суперечать зазначеним стратегічним орієнтирам.

Видатний філософ, який полишив наш світ 9 січня 2017 р., З. Бауман стверджував, що ефективність і рентабельність є визначальними критеріями в поточному «мінливому світі», в ефективному розв'язанні кризи та самовідновленні» [9, s. 47]. Власне, ефективність і прибутковість *as such* не являють і не можуть являти собою загрозу для номінального наріжного каменю сучасної цивілізації – принципу «людина найвища цінність», разом з тим, вони можуть стати такими, якщо об'єктом стратегічного орієнтування (у разі керівництва зазначеними критеріями) стає людина, і: (1) визнання людини неефективною або ж неприбутковою у тій чи іншій мірі та ступені позбавляє її прав і свобод, якими вона володіє; (2) підвищення ефективності та прибутковості людини (незалежно від того, чи бажає вона цього) буде відбуватися за рахунок її

дегуманізації (перш за все, звуження її прав і свобод; применшення її гідності; приниження честі, за наявності такої).

Отже, підсумовуючи викладене у нашій доповіді, наголосимо, що ідея меркантизму є досить небезпечною для процесу забезпечення прав людини у постіндустріальному суспільстві, що показово зверхньо ставиться до прав людини *as such*. Загалом, слід мати на увазі, що соціально-правова сутність розглядуваної ідеї виражається у тому, що її носіями безвідносно все оцінюється через призму меркантизму. У світлі цієї ідеї «*все*» розуміється важливим лише тоді, коли це «*все*» ефективно та прибуткове або ж може стати таким шляхом його оптимізації. Отже, «*все*, що безперспективне (не є ефективним і прибутковим, не може стати таким) – не викликає інтересу та не має будь-якої цінності, вагомості. У цьому сенсі будь-які витрати на «*все*» безперспективні та позбавлені сенсу. Щонайперше, це стосується соціальної ролі держави, що сьогодні активно переосмислюється. Такий самий вплив ідея меркантизму здійснює і на трудове право, адже сам по собі працівник (його правовий статус), як і трудові відносини з ним, багатьма сучасними роботодавцями осмислюються як неефективні та недостатньо прибуткові у силу низки витрат, що змушені зазнавати роботодавці, намагаючись дотримуватися відповідних вимог законодавства про працю (витрати на охорону праці, надання відпусток і відпочинку тощо). Саме тому, в об'єктивних умовах сучасності, пострадянські держави та інші держави, що називають себе соціальними, повинні щонайбільше прагматично осмислювати прагматику ідеї меркантизму, усвідомлюючи, що безумовна протекція бізнесу та отримання швидкого фінансового результату у супереч соціальній ролі держави та пріоритету прав людини, сприятиме подальшому занепаду цих держав.

Список використаних джерел

1. Litchfield P., Cooper C., Hancock C., Watt P. Work and Wellbeing in the 21st Century. // International Journal of Environmental Research and Public Health. 2016. Vol. 13, Iss. 11. P. 1065–1074. DOI: 10.3390/ijerph13111065.

2. Rhoades L., Eisenberger R. Perceived organizational support: a review of the literature. // *Journal of Applied Psychology*. 2002. Vol. 87, No. 4. P. 698–714. DOI: 10.1037//0021-9010.87.4.698.
3. Kowalski T.H.P., Loretto W. Well-being and HRM in the changing workplace. // *The International Journal of Human Resource Management*. 2017. Vol. 28. Iss. 16. P. 2229–2255. DOI: 10.1080/09585192.2017.1345205.
4. Гладкий В.В. Бедность, нищета и криминализация общества. // *Актуальные научные исследования в современном мире*. 2017. Вып. 6 (26). Ч. 6. С. 35–55. DOI: 10.5281/zenodo.572330.
5. Лейбенко Г.В. Вдосконалення системи соціального захисту і соціального забезпечення України // *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. 2013. № 16 (205). С. 126–129.
6. Standing G. *The Precariat: The New Dangerous Class*. // *Policy Network*. 2011. Vol.1. P.1-3.
7. Grabowski R., Pasurka C. The Relative Technical Efficiency of Slave and Non-Slave Farms in Southern Agriculture. // *Eastern Economic Journal*. 1989. Vol. 15. No. 3. P. 245–258.
8. Fogel R.W., Engerman S.L. The relative efficiency of slavery: A comparison of northern and southern agriculture in 1860. // *Explorations in Economic History*. 1971. Vol. 8. Iss. 3. P. 353–367. DOI: 10.1016/0014-4983(71)90014-3.
9. Bauman Z. *Пłynне życie / przekł. T. Kunz*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2007. 244 s.